

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

Р.О.Стефанчук

*доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Академії правових наук України,
проректор з наукової роботи
Хмельницького університету управління та права,
провідний науковий співробітник Подільської лабораторії
Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
Академії правових наук України*

УДК 347+34.05

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

У статті ставиться питання про необхідність вдосконалення цивільного законодавства України на підставі детально вивчення тих процесів реформування, які відбуваються у західних та східних державах. Окремо досліджуються питання правової політики в сфері приватного права у Європі та Російській Федерації, а також детально розглядаються ті новаційні кроки, які зроблені ними для уніфікації та вдосконалення свого цивільного законодавства.

В статье ставится вопрос о необходимости усовершенствования гражданского законодательства Украины на основе детального изучения тех процессов реформирования, которые имеют место в западных и восточных государствах. Отдельно исследуются вопросы правовой политики в сфере частного права в Европе и Российской Федерации, а также детально рассматриваются те новационные шаги, которые осуществлены ими для унификации и совершенствования своего гражданского законодательства.

The attention to the question on necessity of perfecting of the civil legislation of Ukraine on the basis of detailed studying of those processes of reforming which take place in western and east states is brought in article. Questions of the Policy of Law in private law sphere in Europe and the Russian Federation are separately investigated, and also those are in details considered innovation steps which are carried out by them for unification and perfection of the civil legislation.

Вступ. Становлення України як правової держави не можливе без вивчення багатого досвіду право- та державотворення інших країн, особливо тих, що складають найкращі світові зразки “правового мистецтва”. Але, враховуючи одвічне Тарасове: “чужого © Стефанчук Р.О., 2009.

навчайтесь та свого не цурайтесь”, ми повинні усвідомити, що сліпе мавпування тих чи інших правових зразків і бездумне перетягування їх на правовий ґрунт України може дати стільки ж користі, скільки і спроба вирощувати теплолюбні рослини в умовах суворого полярного клімату. Тому запозичення тих чи інших елементів, принципів та систем повинно бути критичним і враховувати існуючі історичні традиції розвитку національного правопорядку. Лише за такої умови ми можемо запропонувати найбільш ефективний формат побудови унікальної української правової традиції.

З огляду на це вивчення багатого досвіду науки порівняльного правознавства та застосування його фундаментальних положень може стати для України варіантом подолання усіх негативних явищ на шляху формування громадянського суспільства. Однак, перед тим, як заглиблюватись у бездонний океан системи правових знань зарубіжних країн, ми повинні дати відповідь на питання: а яку сферу (рівень) правових знань нам слід найбільш ретельно вивчати і яка мета такого вивчення? На наше глибоке переконання, право у своїй сукупності є складною та багаторівневою системою наукових знань, навичок та вмінь, яка включає у себе три основних рівні: математику права, філософію права та політику права. Математика права є первинним рівнем системи права, який містить у собі інструментарій права, його доктрини, способи та прийоми. Іншими словами, математика права — це система права у статичному її вигляді, фактичний відбиток сучасного стану її розвитку. Філософія права вже включає різноманітні погляди на можливе філософське осмислення існуючого правового порядку та потенційні варіанти його розвитку. Але найбільш складним рівнем, на наше переконання, є рівень політики права, який повинен бути спрямований на вибір тієї моделі права, яка найбільш повно відповідає політичним, економічним та соціальним реаліям, а також визначення її структури, елементів та етапів впровадження. І якраз цей рівень повинен бути предметом найбільш детального вивчення, оскільки дає можливість піймати динаміку розвитку правової системи та вектори її розвитку.

В Україні, на превеликий жаль, питання політики права фактично винесено за рамки наукових досліджень, а існуючий її рівень не витримує жодної критики. У нас фактично немає жодного нормативно-правового акту, який би закріплював загальні засади розвитку українського права. Прийняття нормативно-правових актів здійснюється хаотично та переважно неякісно. Навіть на найбільш елементарному рівні не існує чіткого порядку планування та здійснення нормотворчої діяльності. Безперечно, цьому сприяє відсутність низки фундаментальних актів, зокрема, Закону України “Про нормативно-правові акти”, який би унормував бодай первинний статичний рівень їх співвідношення, сформулював принципи та процедури нормотворення в Україні. Отже, слід дійти чіткого розуміння, що формування правової політики в нашій державі є нагальним завданням.

Однак ми повинні усвідомлювати те, що формування правової політики в Україні не повинно бути обмеженим наведенням порядку у нормотворчій діяльності. Ми, будучи повноцінним учасником світових процесів, повинні враховувати тенденції світового глобалізму, в тому числі і в сфері правової політики. А для України це питання є актуальним, як ні для якої іншої держави. Адже історично знаходячись на перехресті двох “мегаімперій” — Росії та Європи, — які різні за своїми світоглядами культури, Україна вимушена враховувати інтереси та політичні настрої кожної з них. Маючи європейські амбіції, Україна в той же час має багатовікову прив’язку до правової системи російського та радянського періоду. І тому нам потрібно формувати свою правову політику із врахуванням нашого пострадянського минулого та проєвропейського майбутнього. При цьому, ми повинні зрозуміти, що дані системи не є взаємовиключаючими. Сьогодні в Росії дедалі більше також говорить про перспективи “європеїзації” приватного права [1]. А це свідчить тільки про те, що пошук можливостей взаємного зближення правових систем є проблемою наднаціонального масштабу. Слід зауважити, що метою при цьому повинно стати не стільки негайне створення єдиної моністичної системи права, скільки визначення можливості потенційного взаємного узгодження своїх правових позицій та бачень у розвитку права з метою зближення правових систем. Але чи не утопічна ця ідея? Чи можливо здійснити загальне зближення та уніфікувати правові системи усіх країн? На наше глибоке переконання, право у всьому світі виконує одну благородну місію — утвердження Добра та Справедливості, а відповідно і методи такого утвердження попри свою наявну відмінність у механізмах, є близькими. Найбільш відчутною така близькість проявляється на прикладі цивільного права. Адже приватноправовий механізм, який опосередковує динаміку та статику майнових відносин є найбільш придатний та

за своєю структурою піддатливий для змін. Цьому, в першу чергу, також сприяє і велика подібність приватноправових конструкцій, які, наче через природний відбір, проходили випробування часом та найкращі їх взірці фактично вже є вмонтованими в правові системи різних правових систем. Так, наприклад, правова конструкція договору купівлі-продажу, міни, найму залишається практично незмінною у своїй основі ще з часів римського права. Та й нові правові конструкції франчайзингу, факторингу, лізингу тощо також мають більше спільного у своєму інструментарії, ніж відмінного. Саме тому, на нашу думку, із політики зближення правових систем приватного права слід починати загальний шлях до формування уніфікованої правової системи світу.

Враховуючи це, спробуємо здійснити погляд на Захід та на Схід, щоб визначити, якою є правова політика наших найближчих сусідів? Які останні тенденції розвитку на сьогодні найбільш помітні у процесі вдосконалення приватного права? І нарешті, яке місце України у цих процесах і які наші перспективи?

Погляд на Захід. Одвічне прагнення України довести усім, що ми є європейською державою, пов'язане не стільки із наявністю на нашій території географічного центру Європи, скільки із прагненням привести свої стандарти життя у відповідність до тих, стандартів, які на сьогодні існують у більшості країн Європи. Ніхто ж не буде сперечатись, що економічний потенціал розвитку вказаних держав, а відповідно і середній рівень життя у цих країнах є одним із найвищих у світі. Особливо актуально на сьогодні це в контексті перспектив входження України до Європейського Союзу. Адже, переслідуючи таку мету, Україна намагається адаптувати своє законодавство до *acquis communautaire*. Для цієї мети створено низку загальнодержавних концепцій, програм, проведено безліч різних самітів. Але чи збільшилися від цього наші знання про правову політику ЄС, чи все ж таки вони залишилися на рівні тих знань, які ми отримали із курсів “Міжнародного права”, “Європейського права” чи-то “Цивільне та торгове право зарубіжних країн”, у яких здебільшого знаходять своє відображення питання статистики зарубіжного законодавства європейських країн. І чи концептуально нам достатньо такого підходу, за якого ми одвічно будемо залишитись сторонніми спостерігачами за правовою діяльністю наших європейських колег і ніколи не будемо сприйматись як серйозні потенційні партнери на цьому напрямку? Питання, на нашу думку, є риторичним. Україна сьогодні повинна все глибше вникати у питання правової політики Європейського Союзу та примати у її формуванні якнайактивнішу участь. Тому і зупинимо свою увагу на тих процесах, які тривають на небосхилі правової політики ЄС в сфері приватного права.

Про необхідність уніфікації приватноправових систем у Європі говорять вже давно, але процес цей іде повільно, проте планомірно. Так, у 1982 році була створена Комісія з питань Європейського договірної права (*Commission on European Contract Law*), яку очолив відомий професор Оле Ландо (*Ole Lando*). Основним завданням цієї комісії було створення “Принципів європейського договірної права” (*Principles of European Contract Law — PECL*), де б були розміщені спільні для різних правових систем держав Європейського Союзу, норми та принципи, що опосередковували договірні відносини. Робота вказаної комісії тривала достатньо довго і в 1995 р. була опублікована Перша частина “Принципів європейського договірної права” [2], відповідно у 1999 та 2003 рр. були видані Друга та Третя частина цієї праці.¹

Натомість процеси щодо зближення правових систем країн ЄС йшли далі. Європейський парламент своєю резолюцією від 26 травня 1989 р. (*OJ C 158 (28.6.1989)*) та повторно резолюцією від 6 травня 1994 р. (*OJ C 205 (25.7.1994)*) закликав юридичну академічну спільноту до створення Європейського кодексу приватного права (*European Code of Private Law*). На основі вказаних парламентських резолюцій Міністерство юстиції Голландії організувало в 1997 р. в Гаазі конференцію під лозунгом “До Цивільного кодексу”. Під час цієї конференції виявилось, що переважна більшість європейських юристів висловились за ідею формування пан’європейської кодифікації приватного права, здатної вирішити задачу інтенсивного порівняльного дослідження, яке вивільнене від обмежень представлення національних інтересів та розміщення політичної доцільності. Тому і була створена спеціальна Група щодо вивчення Європейського цивільного кодексу (*The Study Group on a European Civil Code*)², яку очолив відомий голландський вчений Крістіан вон Бар (*Christian von Bar*) та до якої увійшли найбільш видатні науковці із усіх кінців ЄС і на яких покладається завдання, провести порівняльне юридичне

¹ У повному варіанті PECL розміщені на: http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/.

² Більш детально про цю наукову групу та результати її діяльності див.: <http://www.sgecc.net/>

дослідження в сфері приватного права різних правових систем, з-поміж Країн-учасників. Метою діяльності вказаної Групи щодо вивчення Європейського цивільного кодексу є визначення (через академічне порівняльне дослідження в сфері права) межі, до якої існуючі положення приватного права у різних правових системах Держав-членів можуть бути сформульовані у термінах окремих правових принципів. Завданням такого дослідження повинно стати вироблення кодифікованого переліку Принципів європейського права, для зобов'язального права та основних аспектів права власності. Зрозуміло, що академічне дослідження потенціалу для кодифікації європейського приватного права буде не тільки цінним вкладом у європейську юридичну науку, але й створить доступний та повністю анотований перелік принципів приватного права з корінням у різних правових сім'ях сучасної Європи. Сам текст проекту повинен стати безпрецедентним правовим ресурсом у порівняльному правознавстві для практикуючих юристів в сфері європейського приватного права³.

Однак на цих основних дослідженнях діяльність ЄС в сфері правової політики не обмежується. Останньою ініціативою у цій сфері є створення у 2004 р. Об'єднаної мережі по Європейському приватному праву (*Join Network on European Private Law*), до якої увійшли низка провідних науковців, в тому числі і з Групи щодо вивчення Європейського цивільного кодексу (*The Study Group on a European Civil Code*) та наукової групи Європейської дослідницької групи чинного приватного права ЄС (*European Research Group on Existing EC Private Law (Acquis Group)*)⁴. Результатом роботи цієї групи стала розробка у 2008 році "Проекту Загальної системи підходів" (*Draft Common Frame of Reference — DCFR*) [3]. На наше глибоке переконання, саме даний проект на сьогодні є тією найближчою стратегічною законодавчою ініціативою в ЄС. І саме це буде майбутньою правовою політикою, яка повинна бути врахована, в тому числі і при розробці власної правової політики в Україні. Адже можливість вивчення вказаних процесів дасть можливість підготувати нову методологічну базу для зміни основних засад формування українського цивільного законодавства, буде сприяти його мобільності до потреб сучасності в контексті входження України до європейського простору. Крім цього, вивчення вказаної кодифікаційної роботи дасть можливість більш глибоко уявити, як цивільне законодавство європейських країн, так і межі його уніфікації та зближення.

Погляд на Схід. Питання правової політики на серйозному рівні досліджуються і у нашого східного партнера — Російської Федерації. Слід відмітити, що велику роль при її формуванні та втіленні відіграють якраз наукові кола. При цьому участь науковців у цьому процесі не обмежується лише написанням юридичної літератури, що присвячена цим питанням [4; 5], наукова еліта має пряме долучення до великої кількості політичних процесів. Так, прикладом такого безпосереднього впливу юридичної науки на правову політику є створення Указом Президента РФ від 5 жовтня 1999 р. № 1338 Ради при Президентові Російської Федерації з кодифікації та вдосконалення цивільного законодавства [6], до якої увійшли провідні науковці та практики в сфері приватного права РФ. Відповідно до затвердженого Положення Рада є консультативним органом при Президенті Російської Федерації, що забезпечує взаємодію між федеральними органами державної влади, органами державної влади суб'єктів Російської Федерації, громадськими об'єднаннями, науковими установами й організаціями при розгляді питань, пов'язаних з удосконаленням цивільного законодавства. Основними завданнями Ради є: підготовка пропозицій Президентові Російської Федерації про державну політику в сфері цивільного законодавства та основних напрямків його вдосконалення; експертиза проектів федеральних законів про внесення змін і доповнень до Цивільного кодексу Російської Федерації та проектів інших федеральних законів у сфері цивільного законодавства; аналіз практики застосування Цивільного кодексу Російської Федерації й підготовка пропозицій про внесення в нього необхідних змін та доповнень; підготовка пропозицій федеральним органам державної влади про розробку проектів федеральних законів і інших нормативних правових актів у сфері цивільного законодавства, у тому числі пропозицій за планами законопроектних робіт федеральних органів державної влади, з визначенням при необхідності проектів, що підлягають розробці в пріоритетному порядку.

Суттєво ситуація змінилась з часом, і вже через 4 роки з моменту дії цієї Ради, настав новий етап її діяльності, і відповідно до Указу Президента РФ "Про забезпечення діяльності Ради при Президентові Російської Федерації з кодифікації та вдосконалення

³ Результати роботи цієї групи викладені на: http://www.sgecc.net/pages/en/texts/index.draft_articles.htm.

⁴ Більш детально про цю наукову групу та результати її діяльності див.: <http://www.acquis-group.org/>

цивільного законодавства” [7] було встановлено, що проекти федеральних законів у сфері цивільного права, підготовлені федеральними органами виконавчої влади, до їхнього подання в Уряд Російської Федерації направляються на експертизу в Раду при Президенті Російської Федерації по кодифікації й удосконалюванню цивільного законодавства. А нашу думку, такий “науковий фільтр” є серйозною перепорою на шляху різних недоречностей при вдосконаленні чинного цивільного законодавства Росії та сприятиме логічній та послідовній політиці щодо його розвитку.

Сьогодні Росія вступила в нову еру формування власної правової політики в сфері приватного права. Так, відповідно до Указу Президента РФ “Про вдосконалення Цивільного кодексу Російської Федерації” [8] від 18 липня 2008 р. № 1108 на Раду при Президенті Російської Федерації по кодифікації й удосконалюванню цивільного законодавства та Дослідному центру приватного права при Президентові Російської Федерації до 1 червня 2009 р. розробити концепцію розвитку цивільного законодавства Російської Федерації, а також пропозиції щодо заходів для її реалізації, передбачивши підготовку в 2009-2010 рр. проекти федеральних законів про внесення змін у Цивільний кодекс Російської Федерації. Приємно сповістити, що на сьогодні вже вийшли із під пера робочих груп проекти низки пропозицій щодо вдосконалення тих чи інших інститутів цивільного права. Так, зокрема, Президією Радою на сьогодні вже рекомендовано до друку: Концепція вдосконалення Загальних положень зобов’язального права Росії (протокол № 66 від 26.01.2009 р.); Концепція вдосконалення Загальних положень Цивільного кодексу російської Федерації (протокол № 2 від 11.03.2009 р.); Концепція розвитку законодавства про речові права (протокол № 3 від 18.03.2009 р.); Концепція розвитку законодавства про юридичні особи (протокол № 68 від 16.03.2009 р.); Концепція розвитку законодавства про цінні папери та фінансові правочини (протокол № 69 від 30.03.2009 р.); Концепція вдосконалення Розділу VI Цивільного кодексу Російської Федерації “Міжнародне приватне право” (протокол від 13.05.2009 р.); Концепція вдосконалення Розділу VII Цивільного кодексу Російської Федерації “Права на результати інтелектуальної діяльності та засоби індивідуалізації” (протокол від 13.05.2009 р.)⁵. Після детально обговорення усі вказані матеріали були поміщені в єдину Концепцію розвитку цивільного законодавства Російської Федерації [9].

Отже, ми можемо зробити висновок, що на сьогодні Росія також здійснює активні кроки на шляху формування системи класичного приватного права, яка б відповідала кращим зразкам світових надбань романо-германської правової системи.

Quo Vadis, Україно? Прийнявши у 2003 р. одну із найбільш прогресивних, на нашу думку, кодифікацій цивільного законодавства, наукова думка України продовжує потужно працювати над осмисленням існуючих правових процесів та прогнозуванням розвитку правової системи України. Однак на фоні цієї наукової діяльності ми відмічаємо деякі негативні процеси, які, на нашу думку, можуть затьмарити весь загальний позитив і спричинити руйнацію основ приватноправового порядку.

Першою такою негативною ознакою нашого часу є, як ми вже і зазначали вище, відсутність логічної, послідовної, збалансованої правової політики. Це явище, в першу чергу, обумовлюється різними чинниками, основним із яких є відсутність чіткої економічної політики в державі. Крім цього, наявність даного явища призводить до відсутності елементарного порядку в нормотворчій діяльності. В свою чергу, цей стан призводить до такої небезпечної тенденції, яку б ми назвали “кодексна перфектизація”, що проявляється у нескінченному внесенні змін та доповнень до існуючих кодифікованих нормативно-правових актів. Її прикладом може стати історія внесення змін та доповнень до Цивільного кодексу України. Адже вступивши в силу лише 1 січня 2004 р., щодо вдосконалення даного кодифікаційного акту цивільного законодавства вже було внесено на розгляд у Верховну Раду України більше 130 (!) законопроектів, 29 із яких на сьогодні прийняті та діють як чинні зміни і доповнення. То виникає питання: чи справді такий вже поганий наш новий ЦК України, що трішки більш ніж за 5 роки у ньому вже знайдено більше сотні “дір”, які підлягають терміновому латанню? Відповідь очевидна. Звичайно ж ні. Адже, якщо окремі із положень і справді усувають певні неточності, які були допущені на стадії прийняття нового ЦК України, то велика кількість положень сповнена просто елементарним нерозумінням сутності цивільного законодавства. Так, наприклад, весь цивілістичний світ свого часу сколихнула внесена до ЦК України зміна щодо введення довірчої власності як особливого виду права власності (ч. 2 ст. 316 ЦК України).

⁵ Усі вказані проекти розміщені на офіційному сайті «Портал російського приватного права» за адресою: <http://www.privlaw.ru>.

При цьому ніде більше в законодавстві не було пояснення щодо поняття, змісту, особливостей здійснення та захисту даного виду власності. Певним засиллям публічно-правового імперативу до лона приватного права віддає і від внесення доповнення до ст. 268 ЦК України, відповідно до якої позовна давність не поширюється на вимогу центрального органу виконавчої влади, що здійснює управління державним резервом, стосовно виконання зобов'язань, що випливають із Закону України “Про державний матеріальний резерв”. Не зовсім юридично виваженим видається нам і доповнення п. 2 ст. 190 ЦК України, відповідно до якого між поняттям “майнове право” та “речове право” ставиться знак тотожності, ігноруючи при цьому такі різновиди майнових прав, як зобов'язальні, корпоративні, виключні та інші цивільні права. Але це вже відноситься до категорії “маємо те що маємо”. Хоча і з такими “узаконеними недолугостями” треба боротись.

Більшу загрозу для цілісності та одноманітності положень ЦК України складають ряд змін і доповнень, які лише знаходяться на розгляді у Верховній Раді. Звичайно, дуже хотілося б, щоб окремі із них отримали свою негативну оцінку ще на стадії юридичної експертизи законопроекту і не стали предметом лобювання заради задоволення власних корпоративних інтересів. Адже важко буде усвідомити, як, наприклад, в ЦК України існуватиме норма, яка покликана регулювати відносини щодо порядку здійснення допиту (відносини щодо порядку здійснення якого є предметом правового регулювання кримінально-процесуального законодавства), як це пропонується в законопроекті щодо використання засобів інструментальної діагностики емоційної напруги при допиті фізичної особи. Або ж законопроект із претензійною назвою Проект Закону “Про внесення змін до Цивільного кодексу України (щодо відповідності законодавству Європейського Співтовариства)”, у якому мова йде лише про деякі аспекти вдосконалення окремих положень ЦК України, які аж ніяк не пов'язані із питаннями адаптації національного законодавства до законодавства ЄС. Продовжувати такі приклади можна довго. Тому проблема очевидна. Однак, вважаємо, що слід більш уваги сконцентрувати не стільки на проблемі, скільки на шляхах їх вирішення.

На нашу думку, вирішення вказаної проблеми можливе декількома шляхами. По-перше, розробка законодавчих актів повинна бути не лише “покликом душі”, але й справою професіоналів. Тому в цьому напрямку, вважаємо, ефективним буде залучення до законотворчого процесу практичних працівників судів, правоохоронних та правозастосовних органів. Особливу увагу слід звернути на наукові розробки, які здійснюються здобувачам наукового ступеню, особливо що стосується сфери юридичних наук. Адже будь-яке наукове дослідження, тим більше, якщо воно вистраждане власними зусиллями, повинно мати прикладне значення, яке може полягати у обов'язковості формулювання здобувачем своєї редакції відповідної норми, чи змін та доповнень до вже існуючих актів законодавства.

По-друге, при здійсненні законопроектної діяльності потрібно чітко відслідковувати дві основних тенденції: тенденцію відповідності та тенденцію системності. Коли мова йде про відповідність, то мається на увазі, що зміни до законодавства повинні відповідати чинному ЦК України. І саме тому, наявність абз. 3 ч. 2 ст. 4 ЦК України дає нам законодавчі підстави вимагати, щоб суб'єкт права законодавчої ініціативи, який подав до Верховної Ради України проект закону, який регулює цивільні відносини інакше, ніж ЦК України, одночасно подавав проект закону про внесення змін до Цивільного кодексу. Проте слід зауважити, що доволі часто ця норма не виконується. І тому виходом із даної ситуації, на нашу думку, може бути надання кодифікованим актам вищої юридичної сили ніж законам України. Таке положення повинно віднайти своє місце в вистражданому законопроекті “Про нормативно-правові акти”, оскільки воно дасть можливість забезпечити концептуальну єдність цивільного законодавства. Що ж стосується системності ЦК України, під яким ми розуміємо забезпечення доктринальної структурованості та непорушності принципів побудови ЦК України, то тут, за прикладом Російської Федерації, доцільно створювати такий орган, як кодифікаційну раду, яка буде давати висновки, як той чи інший законопроект впливає на системну єдність кодифікованого акту.

Тісно пов'язане із цим питання і щодо необхідності підвищення якості та ефективності законопроектів. Адже доводиться констатувати той факт, що через вал законодавчої активності окремих суб'єктів права законодавчої ініціативи, яка досить часто обернено пропорційна якості цих законопроектів, офіційна державна експертиза є не завжди ефективною. Адже не секрет, що інколи до уваги може більше братись не стільки якість законопроекту, скільки вагомність імені суб'єкта права законодавчої

ініціативи. І тому, вважаємо, що доцільно більш широко залучати громадську експертизу законопроектів у наукових установах Національної академії наук України та що особливо важливо — Академії правових наук України. Допоміжними в цьому напрямку могли б стати вищі навчальні заклади, які мають відповідні правові школи за певними напрямками. Активно слід було б застосовувати і процедуру громадського обговорення нормативно-правових актів, шляхом опублікування їх проектів у засобах масової інформації. Особлива увага тут повинна була б приділена співпраці із професійними громадськими організаціями. Тому важливим є завершення ідеї створення “Асоціації цивілістів України” та інших подібних організацій, які б консолідували у своїх рядах провідних науковців та практиків з того чи іншого питання. При цьому все більшій актуальності в контексті нашого питання набуває наявність тісних зарубіжних наукових зв’язків.

Не сприяє якості законодавства і наявність його внутрішніх суперечностей. І тут ми свідомо обходимо проблему Цивільного та Господарського кодексів, яка відверто кажучи, вже набила оскомину. А, здається, скільки списів зламано, скільки влучних та гострих слів “вилито на чужий город”, а віз і нині там. І це при тому, що інколи рішучість сторін просто вражала, особливо коли вони намагались підключити політичну складову. То на сайті Міністерства юстиції України оприлюднюється проект Закону України “Про основні засади господарської діяльності” [10], то вже в зал парламенту вноситься проект Закону України “Про внесення змін до Цивільного кодексу України (щодо узгодження цивільних відносин з Господарським кодексом України)” [11]. Мета цих проектів, або скасувати Господарський кодекс України, або обмежити сферу впливу Цивільного кодексу. Після цього всього виникає питання: і невже це виважений приклад правової політики, яка повинна панувати у європейській державі? На моє глибоке переконання — ні. І попри те, що за своїм духом автор є “посполитим цивілістом”, він все ж таки переконаний, що на сьогодні слід поставити крапку у війні між “цивілістами” та “господарниками”. І, як казав свого часу видатний державник світу Джордж Вашингтон: “Я маю мрію ...”. Так ось і я маю мрію, щоб “цивіліст” та “господарник”, кожен із яких беззаперечно є непересічною постаттю в науці, талановитою особистістю та надзвичайно глибоким фахівцем у своїй сфері, зрозумів, що попри те, що можливо ми різних “наукових конфесій” — віра у нас одна! І це віра у Право, у Справедливість, у Добро, у досконалий закон, який повинен забезпечити можливість ефективного захисту будь-якої особи. І лише так, а не інакше, ми зможемо побудувати омріяну правову державу та сформувати громадянське суспільство. Саме тому нам потрібно об’єднати свої зусилля не залежно від “наукової прописки” та попередніх докорів і привести наше приватноправове законодавство до одного знаменника. А саме, що б воно перестало бути предметом наукових амбіцій тієї чи іншої правової школи, а стало прикладом наукового єднання та взірцем найбільш якісного європейського правового продукту, який би не тільки ввібрав у себе кращі світові тенденції розвитку, а в першу чергу став кроком до утвердження загальних, прозорих, зрозумілих та стабільних правил гри в сфері приватного права та працював на користь інтересів української нації та кожного українця.

Список використаних джерел

1. *Комаров А. С.* «Европеизация» частного права в рамках ЕС и ее значение для развития частного права в Российской Федерации / А. С. Комаров // Актуальные вопросы российского частного права: Сборник статей, посвященный 80-летию со дня рождения профессора В. А. Дозорцева. — М. : Статут, 2008. — С. 36-49.
2. *Principles of European Contract Law, Part 1. Performance, Non-performance and Remedies* / O. Lando & H. Beale (eds). — Dordrecht, 1995.
3. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)* [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://webh01.ua.ac.be/storme/2009_02_DCFR_OutlineEdition.pdf.
4. *Правовая политика России: теория и практика. Монография* / Под ред.: Малько А. В., Матузов Н. И. — М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. — 752 с.
5. *Малько А. В.* Проект концепции правовой политики в Российской Федерации до 2020 г. / [Малько А. В., Матузов Н. И., Шундигов К. В.] / Под ред. : Малько А. В. — М. : Дело, 2008. — 40 с.
6. *О Совете при Президенте Российской Федерации по кодификации и совершенствованию гражданского законодательства* : Указ Президента Российской Федерации от 05.10.1999 г. № 1338 (в ред. от 29.10.2003 г. № 1267) // *Собрание законодательства РФ*. — 1999. — № 41. — Ст. 4904.

7. Об обеспечении деятельности Совета при Президенте Российской Федерации по кодификации и совершенствованию гражданского законодательства: Указ Президента Российской Федерации от 29.10.2003 г. № 1267 // Собрание законодательства Российской Федерации. — 2003. — № 44. — Ст. 4294.
8. О совершенствовании Гражданского кодекса Российской Федерации: Указ Президента Российской Федерации от 18.11.2008 г. № 1108 // [Электронный ресурс] Российская газета — Режим доступа : <http://www.rg.ru/2008/07/23/kodeks-dok.html>
9. Концепция развития гражданского законодательства Российской Федерации / Вступ. ст. А. Л. Маковского. — М.: Статут, 2009. — 160 с.
10. Про основні засади господарської діяльності : проект Закону України [Електронний ресурс] Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України — Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/0/15118>.
11. Про внесення змін до Цивільного кодексу України (щодо узгодження цивільних відносин з Господарським кодексом України) від 12.11.2008 р. № 3360 : проект Закону України [Електронний ресурс] Офіційний веб-сайт Верховної Ради України — Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=33657.

Надійшло до редакції 25.11.2009
Рекомендована до друку 01.12.2009

